

31/10/17

דר אביבה קפלן

יש מצגות באתר, להדפיס ולקרוא לפני השיעור.

רשימת מאמרים והמאמרים עצמם באתר.

סוגיות המרכזיות בחיי היום יום של הזקנים.

הטיפול הממושך בזקנים בישראל

מע' ש. הרווחה והבריאות בישראל

התעמרות והתעללות בזקנים

הגירה בזקנה

יקנה ושואה

משמעות החיים ואיכות חיים בזקנה

רשתות חברתיות

גיל הפרישה נקבע ל65 בשנת 1895 ביסמרק – גרמניה. שתוחלת החיים הייתה 40-50 שנים.

מאז השתנה ל 67 בלבד.

יש מאמר: "גילנות" אפליה של האחר על פי גילו, אפליית הזקן.

יחס גילני של עובדי רפואה לאיש הזקן. יעלה לאתר. החב' מוציאה יחס גילני לזקן.

אתר הלמידה

יחידת הוראה מצגות הקורס: 7 מצגות

מצגת 1:

סוציולוגיה

עליה בתוחלת החיים, התקדמות טכנולוגית ורפואית אחד מהגורמים המשפיעים.

העלי מצמצום הילודה עליה בתוחלת החיים ועלייה גדולה 14% מהעליה מחבר העמים היא אוכלוסיה זקנה.

לעומת 10% של האוכלוסייה הזקנה שהייתה בישראל.

בארה"ב:

ב1990 היו 4% מכלל האוכלוסייה 3 מיליון
ב2010 39 מיליון בני 65+ שהם 13% מכלל האוכלוסייה.
גדילה של פי 13 במאה שנים.

בישראל:

ב55 שנים הוכפל מספר הזקנים
1955 4.74% מכלל האוכלוסייה
ב2010 כפול

גיל 68 הוא קטגורית בירוקרטית זקן. תוחלת חיים ממוצעת של עוד 17 שנים.
החמישית האחרונה של מעגל חיי האדם כרוכה במצבים קיומיים מורכבים שעיקרם אי ודאות חרדה תסכול ואנומיה.

"מסכת הזקנה": הגוף בוגד אבל התודעה המחשבה הזיכרון נשאר, יש פער בן המראה לזיכרון.

שיעור שני:

העבודה 30 אחוז מהציון.

הבחינה: 25 שאלות סגורות. ואפשר לנמק למה בחרנו בתשובה. על כל מאמר שאלה.

זקנה - ארבעת נק ההתייחסות לניתוח התופעה:

הגיל הכרונולוגי: החברה קבעה את הגיל של הזקנה. סיבה אדמינסטרטיבית, כלי של מסגרות חברתיות לתיוג בני האדם. מה זה אומר מבחינת האדם שהפך זקן ואומרים לו בעבודה לצאת לפנסיה. מפתה לאדם לקבל את הפיצויים, מבחינת מקום העבודה שווה כי הם חוסכים כסף של שכר שיש לו ותק, מה זה גורם לאדם להרגיש מיותר, פסה.

הקשר בין תהליך ההזדקנות לבין המבנה החברתי: בחברה המסורתית הזקנה פותחת תפקידים, הוא מקבל תואר של חכם ומנוסה, בעל ידע, בחברות סוציאליסטיות שרואות את האדם, כמו סקנדינביה, שוודיה, מתייחסים לזקן כפרודקטיבי שהחברה מתאימה את עצמה לזקן. 16-17% זקנים. ביפן 27% האוכלוסייה הכי זקנה בעולם היום. זקנים באנגליה נוסעים חופשי בתחבורה ציבורית,

בחברה הקפיליסטית: היא חברה גלובלית שלא רואה את האדם אלא את הכלל, יש בארץ בעיה חברתית לזקן וכספית, הזקן בארץ "נופל" על הצעירים. האחריות היא על כולם. זה שייך למדניות. בארץ נושק ל11% זקנים.

סדרי העדיפויות שלנו שונים משל חברות סוציאליסטיות. פה מצפים מהזקן שיצא לפנסיה שיעבוד בהתנדבות באותו מקום עבודה שעבד. בחברה שלנו נמדדים לפי שכר, לכן אם אתה עובד בהתנדבות אתה כבר לא שווה? המוסד שהכי מנצל זקנים הוא הבטוח הלאומי.

הדימויים והאמונות, המעצבים את הווייתו של הזקן:

ההזדקנות כחלק ממחזור החיים, הטעון הסבר על פני רצף הזמן: מנקודת מבטו של הזקן האם זה תהליך שהחל לפני שהאדם הזדקן.

2 גישות לניתוח תופעת הזקנה:

גישה מבנית ותרבותית. תמונת לוח. גם במצגת.

הגישה המבנית: יש מוסכמות חברתיות שמגדירות את תפקידי האדם שמעצבים את האדם החי בחברה, האדם תוצר של ציפיות חברתיות, ופועלים לפי המצופה מאתנו ע"י החברה והמשפחה.

הגישה התרבותית: היא, מנק המבט של הזקן. ההזדקנות היא רגרסיה שקוראת לכולם. תופעה שקורת לא בוואקום אלא בחברות תרבותיות אי אפשר לנתק את התהליך מהחברה, אם טוענים שהסביבה קובעת לא נצליח באמצעות ביולוגיה או פסיכולוגיה, את הזקנה אלא באמצעות הנורמות החברתיות. ברור שיש שונות בין בני האדם נשים זאת בצד, ונסביר את התופעה לפי התרבות. הפסיכולוגי והביולוגי קורה בכל מקום. השאלה מה החברה עושה או לא עושה בשבילו.

המשך במצגת דף 11

12 דף: ברור שיש פחות כסף גם האפשרויות פחותות.

13: כעל כורחו האדם הופך מפרודקטיבי לנתלה בקצבאות, מבריא לחולה מצמאי לתלתי. וזה הופך להיות המהות של הזקן.

התייחסות חברתית שקף 14.

המושג "גילנות" נקבע בהתייחסות לזקנה בעיקר.

שקף 15, אם רוצים להבין מיהו הזקן חייבים לעבור על תחומי העניין שלו המפורטים בשקף, ואז אולי נבין איזה זקן הוא / איזה זקן יהיה.

שקף 16 – הגישה האנתרופולוגית לחקר זקנה:

שקפים 15+16 – חשובים לראיון שנעשה עם זקן.

פנומנולוגיה שקף 17: גישה עיונית המבוססת על הניסיון המשך בשקף. עפ"י הגישה...שקף 18. 19.

ההבדל בין הגשות, אנתרופולוגיה של האדם בוחן את האדם עצמו ולא תופעה אחת, כמו בפונומולוגיה שכן אפשר.

בפונומולוגיה: ככל שהאדם מודע לעצמו יותר הוא במקום שהוא מסוגל ליותר ויכול לחפש את עצמו ואת המשמעות לחייו. המרכז של הכל זה משמעות החיים.

שקף 20: הזקנה ההיפך מהתחדשות בזקנה לא רלוונטי סמלי סטאטוס תחרותיות קרירה וכו... המשך בשקף.

שקף 21: נותרים בקן שני הזקנים לבד. אם החיים היו טובים קודם אז גם עכשיו, אם לא אז יש בעיה גדולה.

שקף 22:

שעור שלישי:

מאפייני הקונפליקט הקיומי:

משפ תומכת בע"מ (סינדרום הקן המתרוקן)

הקונפליקט הקיומי בזקנה:

תנאי קיום מאופיינים בחוסר סדר בהעדר שליטה ובתסכול.

האדם הזקן צריך לחפש משמעות אלטרנטיבית לחייו, ההכרה שאני מבין שאני חלק מהחברה שעושה לו עצור, הוא צריך לסדר את חייו מחדש, משמעות אחרת שנובעת מימנו ולא מימה שהחברה משדרת.

ויקטור פרנקל: "אדם מחפש משמעות", ספר שכתב לאחר שאשתו ובנו נספו במחנה ריכוז, הוא ניצל וכתב, ופתח תורת "לוגותרפיה" הישרדות ומציאת טעם בחיים במצבי קיצון, אפשר להשליך על הזקנה.

מהי משמעות? אנו מטילים על נושאים שונים בסביבה, הנושא עצמו הוא נטרלי, המשמעות היא מכך שאנו הטלנו עליו משמעות.

משמעות – סיבה לחיות, טעם לחיים, דבר יצירתי מתוך מקום עמוק של האדם.

בהתנסות בעלת ערך רגשי, סיוע לזולת, וקשר עימו.

באופן של נקיטת עמדה כלפי מצב של מצוקה. לצמוח מהמגבלה, שאתה מבין שזו המציאות, ואתה יכול לצמוח מפה.

האדם הוא יצור הפעיל בתפיסת הפשר של קיומו.

באדם קיימים הצורך והיכולת להתמודד עם מצבי שינוי, המאיימים על איזונו האישי והחברתי.

האדם יכול לפרוץ את גבולות האילוצים החברתיים ולייצר מערכות חיים חילופיות, לאלו שננטש במהלך חייו: יש מאמרים אנתרופולוגים רבים שמראים את זה.

אם האדם מצליח לראות במהלך חייו תק של הגשמה עצמית יוכל להשען על זה, אדם שלא הצליח בחייו יגיע להיות זקן ממורמר ומר אל כך שחייו הוכים ונגמרים ללא שהשאר חותם.

רקר ווונג המשמעות אותה מפתח האדם בחייו משמשת אותו ככחי היוצר סדר ארגון ועקביות בחיים.

חיים חזן ניתן למצוא משמעות לחיים עי פיתוח מע יחסים חלופית בה קיימת ערגה לעבר כמו גם אפשרות להתבצר בהווה.

כל אלו הן דרכים למציאת משמעות תוך עקיפת התייחסות לזמן החולף.

גם באופק הקצר שנותר לזקן יש אפשרות למציאת משמעות.

גישות תיאורתיות לחקר הזקנה:

הגישה הביולוגית: תהליך רגרסיבי – אין מה לעשות.

ככלל: ההיבט התרבותי קובע איך תראה הזקנה. תהליך אונברסאלי מושפע מתרבות ומהתנהגות הגישה החברתיות אשר נבחן במושגי הצלחה וכשלון.

גישה הפעילות וההמשכיות: זקנה מוצלחת היא אם תמשיך לעשות מה שעשית כל חיך.

הגישה הפונקציונאלית: נגזרת לגישה הפע וההמשכיות: ניתוק מהסביבה שהיה רגיל גם כי החב מסמנת לו וגם כי כחותיו קלו, זקנה היא נסיגה הדדית חיובית הזקנה כורח פסיכולוגי חברתי חיובי לזקן, מבחנים אמפיריים בקיבוצים מפריכים את הגישה בקיבוץ לא מקיאים את הזקן והוא עדיין חלק מהסביבה ויש להם משמעות ותפקידים חשובים

גישת התת תרבות: מדגישה את הפרדות הזקן מהחברה, ויוצרת תת תרבות לזקן.

כל הגישות מציינות קשר יחיד המסביר מודל אידיאלי של ההסתגלות מוצלחת לזקנה.

ההתייחסות למשתנים הינה קווית וחד כיוונית.

מכיוון שהזקנה היא חלק מתרבות תהיה פנים שונות לזקנה. אין תאוריה אחת שתענה על הזקנה. זקנה במקום אחד שונה ממקום אחר.

תהליך ההזדקנות תלוי תרבות חוויות הפרט לא אחידות ואין תאורית הזדקנות אונברסלית.

אין משהו פסקני שאפשר לאמר על תהליך ההזדקנויות.

הטיפול בזקנים בישראל:

ממדינת רווחה לדרוויניזם חברתי, ממדינת רווחה הפכנו לחברה שרק החזק שורד.

הזדקנות בישראל: בנוסף לדמוגרפיה ולאפידמיולוגיה תהליך ההזדקנות מושפע גם מעצם היות ארצנו ארץ הגירה. הזקנים בארץ הם אוכלוסיה בעליה, הארץ מזדקנת. הזקנים הם 10% מכלל האוכלוסיה, הם דורשים 40% מהשרותים בארץ. ב2004 ת"א יש כ 18% זקנים, כמחצית מהפונים לרווחה בעיר הם זקנים.

צפוי גידול השימוש של בני מיעוטים ועולים חדשים בשירותי הטיפול הממושך, שיאמצו דפוסי שימוש דומים לשאר האוכלוסיה, עובדה שתגדיל את שיעור המטופלים מחוץ למשפחה

נשים נוטות להשתמש יותר מגברים בשרותי המוסדות, הגידול בשעור עקב עליה בתוחלת החיים יביא לגידול בצרכי הטיפול הממושך דיור מוגן בדרך כלל 2/3 נשים מול 1/3 גברים.

שינויים בהגדרות התלות, יביאו לגידול במספר הזקנים המוגדרים כזכאים לטיפול ממושך.

עד כה הנטל היחסי של הטיפול הממושך בזקנים בישראל, היה כבד פחות, בהשוואה למדיניות מפותחות אחרות. האוכלוסייה התומכת כלכלית בזקנים על פי רב גילאי 25-64 לא הצטמצמה ביחס לאוכלוסיית הזקנים, כמו כן היה גידול מתמיד בהכנסה לנפש. מציאות זו סייעה עד כה להתמודד עם גדול בצרכים כתוצאה מהזדקנות האוכלוסייה.

בשלושת העשורים האחרונים לחצי ביקוש לטיפול ממושך גדלים בקצב ובהיקף שהמדינה לא ידעה דוגמתם

המשך במצגת שקף 8

מי שאחראי לטיפול בזקן הוא המשפחה. גורמי מדינה מתנערים, ישנו חוק בטוח סיעודי שזקן מקבל מטפלת מבטוח לאומי, כיום הידלדלה הקופה והקריטריונים הפכו לקיצוניים ומחמירים.

שקף 9 אם מנסים לאתר גורמים יש אין סוף של מלכרים הסדרי מימון וכו, אבל אין גישה מערכתית מסודרת

שקף 10

שקף 11 חוק ביטוח סיעודי הכח נמצא אצל כל אחד מאתנו.

שקף 12 חוק ביטוח בריאות ממלכתי 1994 יש "קוד" שניתן על פי מבחן הכנסה של הזקן ומשפחתו.

שיעור רביעי

שקף 13

החקיקה והזכאות

חוק ביטוח סיעודי: 1995 חוק הביטוח הלאומי

עפ"י גמלאת הסיעוד עזרה בסיוע 95% בסופו של דבר נהנים מהסיוע, מבחינת המדינה.

מטרת הסיוע מניעת אשפוזים ממושכים.

הזקן בוחר: את השירותים שהוא מבקש לקבל מתוך סל השירותים: עוזרת מטפלת בבית, טיפול במרכז יום לקשיש, שירותי מכבסה, משדר מצוקה ואספקת מוצרי ספיגה.

ניתן בנוסף לקצבת זקנה המובטחת לתושבי ישראל.

חוק בטוח בריאות ממלכתי 1994: סיעודי מורכב יש השתתפות של המשפחה.

הסיוע נקרא "קוד" ונקבע לפי הכנסות הזקן ומשפחתו.

חוק שירותי הסעד 1958 שקף 13 החוק אינו כולל זכויות ברורות ומוגדרות אלא בונה מסגרת של הענקת תמיכה.

שקף 14

זכויות הזקן מתוקף חקיקה והסדרים מנהליים:

סוג הטיפול זכאות הגורם האחראי וזכאות מותנית או מותנית בתקציב.

יש המועצה לשלום הילד, אך לזקן למרות שניסו לא הצליחו להקים גוף דומה. בעיקר בגלל בעיות תקציב וכוח ורצון לשלוט של כל משרד ממשלתי.

שקף 15

עצמאי

תשׁוש

סיעודי

סיעודי מורכב

תשׁוש נפש

במצבי ביניים נותנים "קוד" לפי המשתלם למוסדות.

שקף 16

גופים ממלכתיים בשירות הזקן

המוסד לביטוח לאומי

אחראי במס חוק ביטוח סיעוד לגמלת סיעוד לזקנים

בסופו של דבר הטיפול בזקן נופלת על המשפחה.

השירותים ניתנים עי ספק שירות והזכאות עי מוסד בדרך כלל הביטוח הלאומי.

שקף 17

משרד הבריאות: מספק שירותים על רקע בריאותי

שקף 18

גופים ממלכתיים בשירות הזקן.

הארגונים המיועדים לזקנים מעדיפים זקנים עם קוד כדי להבטיח לעצמם הכנסה בטוחה.

שקף 19

משרד הרווחה: מספק על רקע חברתי, בדידות, ערירות וכו. התקציב קטן יותר הפעילות דומה לשל משרד הבריאות.

שקף 20

קופות החולים: אחראיות מתוקף חוק הבריאות הממלכתי לאשפוז חולים סיעודיים מורכבים ושיקומיים.

סיעודי מורכב כלול בסל הבריאות אבל מצריך השתתפות כספית של המבוטח.

שקף 21

משרד התמ"ת מופקד על מתן היתרים לעובדים זרים בתחום הסיעוד.

שקף 22

משרד האוצר הסדרת שוק ביטוחי סיעוד. וגם על מימון עקיף עי החזר מס על השתתפות המשפחה באשפוז

שקף 23

מסקנות:

(בשקף 14 יש את הטבלה שעוזרת במסקנות.)

מ הבריאות בטוח לאומי ומ הרווחה... מפורט בשקף

שקף 24- עד הסוף

מצגת שלישית:

נתונים סטטיסטיים שקף 2

בני 65 ומעלה עומד על 10% אחוז יציב יחסית ב 20 שנה האחרונות.

שקף 3

בשקף

שקף 4-14 בשקפים

שיעור חמשי:

שקף 15

שירותים חברתיים בקהילה

אחת התופעות המבוכות של החוק זה שזקנים דרשו את המגיע להם. ולא התביישו כמו לפני החוק.

4 המחלוקת לשירותים חברתיים בעיריות ובמועצות.

ב 2012 היו רשומים בהם 39.9% מכלל בני 65 פלוס באוכ

ב 2009 52% מהזקנים בני 75 פלוס היו רשומים במח הרווחה.

20% מהרשומים ברווחה הם זקנים.

במקומות מרוחקים ופריפריות יש פחות שירותים והרבה פעמים הזקנים מקבלים כסף במקום שירותים.

שקף 16

מרכזי יום לזקנים שמגיעים לשם בדרך כלל מאובחנים באלצהיימר, וזה מהראייה של לתת מעט חופש לבן המשפחה בדרך כלל בן הזוג המטפל בזקן.

שקף 17

קהילות תומכות: מוסדות עולים לממ הרבה כסף, היו גם מחקרים שאמרו שלא כדאי שיהיו מאושפזים גם בריאותית – המשמעות שהמשפחה צריכה לסעוד את הזקן, אם אין? התפתחה קהילה תומכת.

יש אב שכונה שמסדר ופותר בעיות קטנות בבית הזקן, יש לחצן מצוקה גם בבית הזקן. הזקן משלם סכום סימלי שמכסה את עלות אב השכונה. בכל קהילה כ-200 בתי אב. מעוטי יכולת משלמים עבורם.

ב 2012 פעלו 261 קהילות עם 38,831 בתי אב שכללו 51,336 בני אדם.

החברים בקהילות בדר"כ במצב בריאותי ירוד ובעלי הכנסה נמוכה 40% מתחת לקו העוני ושליש זכאים להשלמת הכנסה.

שקף 18-24 בשקף

שקף 25

ממסקנות דוח ועדת מומחים:

ממצאי הדוח מצביעים על עקרי הבעיות בפניהם עומדת המע הממלכתית שאמורה לטפל בזקנים.

שקף 26

השירותים החברתיים – סוגיות ובעיות:

נשים עובדות ועליה במספר נשים חד הוריות ועובדים מעל גיל 65 מפחית את האנשים שיכולים לטפל בבני המשפחה הזקנים.

דור הביניים הוא זה שנתבע לתת הכי הרבה אישית וכספית במקום המדינה.

חסרים גם תמיכה מערכתית בבני המשפחה המטפלים

שקף 27-32 – בשקף

3 הכפים: כסף כח כבוד – הם המנהיגים כל ארגון ומשרד ממשלתי.

שיעור שישי:

אלימות כלפי זקנים – מצגת מס 4:

הגדרת התופעה שקף 1

התעללות במכוון או לא שעושה נזק או עלול לגרום נזק לזקן שהוא פגיע וכו

יש עוד הגדרה בשקף הראשון של נושא 4.

לפי ההגדרות או פגיעה – אקטיבי

או כישלון בשמירה על הזקן – פסיבי.

קיימים סוגי התעללות: גופנית מינית פסיכולוגית כספית (ניצול כספי) והזנחה.

שקף 2 תופעות האלימות כלפי זקנים: יש דברים רבים נסתרים שאנחנו מודעים רק לקצה הקרחון. כדי להעריך שכיחות התופעה צריך לדעת שיש שוני בין אזורים.

שקף 3: תופעת הפגיעה בזקנים: נוסף על הקושי באיתור נוסף העובדה שלפי מחקרים רק 1 מתוך 13 או 14 מקרים מדווחים.

אשפוז בביח הוא אחד הדרכים לעלות על ההתעללות. ההזנחה היא ההתעללות הכי שכיחה, אחריה פסיכולוגית וניצול כספי.

שקף 5: קשה לתחקר כי מה שקורה בבית הוא בגדר נסתר וסודי.

צנעת הפרט היא דילמה מוסרית כבדת משקל העומדת בפני העוסקים בתחום.

חוסר דיווח אמין בשל צנזורה מצד המדווחים והמטפלים.

שקף 6: מסתמכים בדרך כלל על נתוני משרד הרווחה, אך זה לא מייצג.

יש ערפול בהגדרה מה זה התעללות, אין הגדרות סטנדרטיות במסגרות הרפואיות והחברתיות אשר מסייעת בזיהוי המקרים.

שקף 7: התנהגות תוקפנית: לכאורה הרף העליון

התעללות: מושג מורכב שכולל: אלימות מילולית, פיזית מנטלית-נפשית.

התעמרות: פגיעה פסיכולוגית, לפגיעה פיזית, לפגיעה חברתית ולהפרת זכויות מקצועיות.

כל המושגים דומים וכוללים רצף של התנהגויות אלימות הנע מפגיעה חמורה באיכות חייו של הזקן ועד פגיעה קלה ביותר בגופו בכספו או בזכויותיו.

שקף 8: התעללות פיזית: פגיעה גרימת כאב שימוש בכח. הנזק נע משריטה עד מוות.

התעללות נפשית: פגיעה ברגשות, התעלמות מבקשות, בידוד פיזי, העדר תשומת לב, חוסר מגע פיזי, העדר חיבה, הזנחה, עלבון והשפלה, צעקות ואיומים.

ניצול כלכלי: גניבה של רכוש כסף או נדלן או כל רכוש אחר, שימוש בכספו לא נכון, ייצוג לא הולם בכסף, יצירת תלות וניצול פיננסי.

שקף 9: הפרת זכויות: מניעת זכות הזקן לבחור את סגנון חייו בנושא מגוריו ופעילות היום יומית כפייה לעזוב את ביתו ולעבור למוסד.

שקף 10

שקף 11

שקף 12

סיכום השקפים האחרונים:

אנחנו בחב במעבר בין חברה מסורתית למודרנית.

צריכים השכלה מרווחים כסף ומסוגלים לקנות הסדרים שונים מימה שהיה מקובל בחברות המסורתיות.

שקף 13: הגורמים ההופכים מטפל למתעלל במסגרת יחסי אימון (שבין המשפחה הוא המטפל – לא מטפל בשכר):

טיפול כפוי ובלתי מתוכנן – מטפלים מכל מיני טעמים ואז המטפל מתוסכל כי המטפל לא ממצא את עצמו.

המטפל חש מנוצל עי המטופל ובני משפחתו.

המטפל חולה פיזי או נפשית

תביעות פיזיות מוגזמות מהמטפל

פניות חסרות תוחלת לשירותים הקהילתיים – תסכול מחוסר האונים שנמצא בו המטפל שהוא פונה לרשויות בלי עזרה.

בעיות כלכליות שיש זה מציף, וגם פגיעה בפרטיות של חיי המטפל.

שקף 14:

טיפולוגיה (מאפיינים) של בן משפחה מתעלל:

חוסר ידע, חוסר ניסיון מובילים להזנחה וטיפול לקוי.

אופי בקורתי של המטפל

רגשות אשם ובושה שמניעים את הצאצאים לטפל בהורה עלול לגרום לרגשות כעס היסטוריה של אלימות משפחתית, של המטפל, או גם אם המטופל היה מתעלל בעבר.

שקף 15: תלות חומרית בין מטפל למטופל.

מאפייני בן משפחה מטפל מתעלל:

שקף 16: מנקודת מבט של המטופל.